

Rätt för minoritet

Religionsfrihet är en rättighet för minoriteter. Krav på medborgerliga friheter ställs inte i enhetssamhällen, där medborgarna håller sig till givna normer.

Ropen på religionsfrihet kommer historiskt från avvikarna, från dem som vill tro på ett annat sätt än majoritetssamhället påbjuder, eller inte tro alls. Religionsfriheten har följaktligen drivits både av kulturradikaler och väckelserörelser. Stora majoritetsreligioner och kyrkor har inte haft mycket att säga om religionsfrihet. Det har gällt den lutherska enhetskyrkan i Sverige och den världsvida katolska kyrkan som inte erkände religionsfrihetens värde förrän 1966 vid andra Vatikankonciliet. Religionsfrihet har inte varit en gemensam angelägenhet för religioner och kyrkor och inget självklart medel för att främja ekumenik eller religiös samhörighet.

Det går inte heller hävda att religionsfrihetsförespråkare med nödvändighet står för en mer öppen och tolerant religion. Ofta är det inskränkt renläriga som velat värna rätten till sin egen trostolkning. Det kan också gälla svensk frikyrklighet. Men den som vill ha frihet som minoritet torde i längden bli tolerantare mot andra. I dag vill vi gärna tro att det inte är en slump att samme baptist- och missionsförbundsmissionär J Erik Nyström både skrev en radikal traktat för religionsfrihet och den adventslovsång, ”Gå Sion Din konung att möta”, som vill vara glad i den Herre och Gud som ”lämnar sin tron i kristall” och ”kommer i makt att regera tills Gud uti alla blir allt”.

Intressant är också att en av den internationella statsvetenskapens absoluta stjärnor Robert D Putnam med en kollega i en nyutkommen och i USA redan stort uppmärksammas bok, *American Grace*, med stöd av mängder av opinionsdata hävdar att troende människor i den brokiga religionsfrihetens USA över lag är mer socialt engagerade och ansvarstagande än människor i stort. Även om bilden inte är entydig, hävdar de med eftertryck att religion just i gemenskap med andra inte är något farligt i samhället. Budskapet har polemisk udd i amerikansk religionsdebatt och i ett europeiskt sekulariserat samhällsklimat där rädslan för religiös extremism har blivit säkerhetspolitikens dominerande hotbild.

Samtidigt kvarstår problemet att de minoriteter som kräver religionsfrihet i dag ofta kommer från sammanhang och länder där religionen är en förtryckande majoritetsmakt. Vi måste självklart ta bestämt avstånd från kvinnoförtrycket, föraktet mot sexuella minoriteter och den både bokstavligen och idémässiga instängdheten i vissa sekter, kyrkor och islamiska församlingar. Det är inte oproblemiskt när en kvinnlig vårdelev bär heltäckande slöja vare sig för barn som ska vårdas, lärare, studiekamrater eller kvinnan själv. Men lösningen på dilemmat är inte allmänna förbud.

Frihet är inte riskfritt och kan slå fel. Friheter kan stå emot varandra. Men i tron på religionsfriheten finns också en optimistisk tro på utvecklingen. Auktoritära mönster urholkas ofta i en omgivning av frihet. Hårknuten och hättan i frikyrkokapellet var på sin tid kanske mer löjeväckande än förtryckande. Men de uttryckte samma grundläggande grumliga kvinnosyn som slöjkravet. Hårknutarna är borta nu. Utan förbud.

ANDERS MELLBOURN

De troendes gemenskap

I motsats till moderpartiet har de kristna socialdemokraterna gått stärkta ur valet. Valrörelsen riktades mot vad man såg som nästan en miljon religiösa väljare och socialdemokraterna tycks därefter ha ökat sin väljarandel bland religiöst troende.

Broderskaparna verkar också komma fram till sin förnyelse snabbare än partiet. Tidningen Broderskap har redan bytt namn och till sommaren ska både det specifikt kristna och broderskapet bort ur rörelsenamnet.

Strävan att skapa en bredare mötesplats är föredömlig integrationspolitik och förebildlig för andra partier. Frågan blir ändå på vilket sätt religiös tro i allmänhet förenar människor i ett politiskt parti. Bland socialt engagerade kristna finns de som ogärna vill stämplas som just religiösa. Och den verkliga knäckfrågan blir att inom rörelsen överbrygga den djupa motsättning som finns mellan många ortodoxa kristna och muslimer. För att de är invandrare har de inte självklart gemensamma intressen som religiösa.

Allvarligt men känt i läckor

Granskande journalistik och en kritisk samhällsbevakning i medier förutsätter att någon berättar eller lämnar ut information, också sådan som inte är avsedd för allmänheten.

Nu har den amerikanska utrikestjänstens dammluckor brutit och det mesta läcker genom Wikileaks. Det lär oss ytterligare något om det moderna informationssamhällets sårbarhet. Däremot har det lärt oss anmärkningsvärt litet nytt om supermaktens utrikespolitik. Formuleringarna är förvisso ofta generande för upphovsmännen. Men det mesta som nu kallas avslöjanden är i huvudsak känt från etablerade nyhetsmediers tidigare egen granskning. Det har varit litet konstigt att se samma medier nu med jätterubriker återberätta vad de egentligen redan rapporterat.

Den amerikanska utrikesministern har upprörd påpekat, dels att avslöjandena är ett hot mot såväl nationell säkerhet som diplomati, dels att inget allvarligt nytt avslöjats. Det senare är riktigt. Men då kan väl inte säkerheten vara så hotad?

Nr 22 2010

Civilsamhällets värde

I regeringsförklaringen 2006 slogs i en mening, som sedan regelbundet återkommit särskilt i kristdemokratiska statsrådsanföranden, fast att ”Solidariteten i de offentliga välfärdssystemen är ett komplement till ett samhälle som i högre grad präglas av medmännklighet, ansvarstagande och idealitet.”

Detta var — som statsvetarprofessorn och Bilda-ordföranden Erik Amnå uppmärksammat — en tydlig strategisk markering. Under årtionden av socialdemokratiskt välfärdspolitiskt tolkningsföretråde hade grunden varit de offentliga trygghetssystemen, inte det civila samhällets gemenskapsformer.

Svenska folkrörelser var med sin inre demokrati och sociala och ekonomiska krav en drivkraft och förutsättning för den allmänna rösträttens och socialpolitikens framväxt. Men när väl demokratin var etablerad byggdes den socialdemokratiska och svenska välfärdsmodellen på offentliga program för alla. Den enskilde individen skulle inte längre begränsas av organisationernas och familjens gemenskaper.

För den skull övergav inte politiken folkrörelserna. Särskilt sedan 1960- och 70-talen går bidrag från stat och kommun till kulturliv, idrottsrörelser, ideella föreningar och (fri)kyrkor, till både partier och tidningar. Motivet har varit att statsmakterna har ett ansvar för att upprätthålla en grundläggande likställighet och mångfald i idéer och verksamheter mot både traditionella åsiktsmonopol och marknadskrafternas ojämna konkurrens.

För det offentliga stödet har inte ställts närmare krav på detaljer i verksamhetens innehåll. Blotta förekomsten av olika rörelser har i en grundläggande och långsiktig mening ansetts bra för demokratin och samhällets utveckling.

Den här svenska synen på frivilligorganisationer är i internationellt perspektiv anmärkningsvärd. Definitionen på en ”NGO” är oftast att den just inte uppstår offentligt ekonomiskt stöd. I katolskt präglade länder gäller ”subsidiaritet” i social- och familjepolitiken. Stat och kommun kan betala frivilligorganisationer och stödja familjer för de välfärdstjänster de utför. Men det offentliga ska inte normalt driva egen verksamhet.

Ideologiskt är det sedan 2006 alltså så även i Sverige. I höstens regeringsförklaring hette det att ”vi vill samarbeta med och komplettera den ideella sektorn, inte styra över och konkurrera. Som ett led i detta och om ekonomin tillåter är ambitionen att införa avdragsrätt för gåvor till hjälpverksamhet.”

Någon revolution i statens förhållningssätt till civilsamhället kan detta knappast innebära. Statsbidragen kommer rimligtvis inte i någon avgörande omfattning bytas ut mot avdragsrätt, även om det är en tanke som dök upp på olika politiska håll under valrörelsen.

Men ska folkrörelserna i allt högre grad vara grundläggande direkta serviceproducenter blir bidrag alltmer riktade och kraven på mål, innehåll och resultat allt tydligare. Den fria gemenskapens värde i sig, för människor och för samhället i stort, riskerar att komma i skymundan av ett civilt samhälle som ersätter de offentliga välfärdsinstitutionerna och som mäts efter den nytta det levererar i varje enskild detalj. Det blir inte självklart ett bättre samhälle präglat av ”medmänsklighet, ansvarstagande och idealitet”. ¶

ANDERS MELLBOURN

Ny grundlag gör skillnad

Riksdagen har med stor majoritet beslutat om en ny grundlag och därmed om den svenska demokratins värdegrund och spelregler.

I den nya regeringsformen blir värdegrunden tydligare än hittills. Möjligheterna att pröva lagar och politiska beslut mot värdegrunden blir också större. Juridikens och domstolarnas betydelse ökar. Till det bidrar också den nu grundlagsfästa kopplingen till EU. I svensk

författningsdiskussion har det annars länge funnits en oro för att den demokratiska politikens suveränitet skulle inskränkas av domares lagtolkningar. Nu får vi se hur författningstillämpningen utvecklas.

Riksdagens ställning stärks aningen mot regeringen i och med att det normalt blir omröstning i kammaren om statsminister efter ett val. Hade den ordningen gällt redan i höst, hade inte Fredrik Reinfeldt suttit kvar automatiskt. Å andra sidan begränsas partiorganisationernas makt när personvalsspärren sänks till fem procent. En ny grundlag är viktigare än vi tror.

Partier som alla andra

Efter höstens valförlust har socialdemokraterna blivit ett parti som andra. När Mona Sahlin avgår är partiet normalt också i den meningen att en partiordförande för första gången i demokratisk tid aldrig blev statsminister. Som ledare har Mona Sahlin insett att särställningen som statsbärande parti är över men klarade varken att förnya eller vara förankrad hos kärntrupperna.

Kristdemokraterna kämpar å sin sida att bli kvar som ett parti bland andra. För 20 år sedan kom partiet genom fromhetsvallen när partiledaren Alf Svenssons rekryterade den högt aktade humanisten Jerzy Einhorn som riksdagskandidat. Till kd strömmade då allmänborgerliga väljare men också många kristna, framför allt frisinnade folkpartister, som till dess varit skeptiska till det av pingstvänner dominerade partiet.

I senaste valet räddade allmänborgerliga taktikröster kd kvar i riksdagen, samtidigt som många tydligt konservativa kristna kandidater valdes in genom personkryss. Partiets utmaning nu är att få ihop detta med att vara fortsatt relevant för bredare grupper — både allmänborgerliga och kristna.